Mnogi pretpostavljaju da polovični napori mogu biti djelotvorni. Lakše je napraviti mali skok nego veliki.

Karl von Clausewitz

U ekonomiji, većina je uvijek u krivu.

J.K. Galbraith

Naravno da veliki biznis surađuje s Vladom. Kad ne bi surađivali, uskoro bi se oboje, uz gromoglasani

Wall Street Journal

Poduzetništvo je ono što stvara i povećava svjetsko bogatstvo. Kad je poduzetništvo aktivno, bogatstvo

J. M. Keynes

Razlika između političara i državnika je u tome što političar misli na naredne izbore a državnik na naredn

James Freeman Clarke

Stajalište države prema ekonomiji moglo bi se sažeti u slijedeće: ako se

Ronald Reagan

Možete delegirati autoritet ali ne možete delegirati odgovornost za autoritet. Ako ste izabrali pravog čov

Richard Krafve

Racesija je kad vaš susjed ostane bez posla, depresija je kad vi ostanete bez posla.

Harry Truman

Savršeni je birokrat tko uspjeva ne imati nikakve odgovornosti i ne donositi nikakve odluke.

Brook Atkinson

Loš je onaj birokrat koji nije kadar dobru ideju tako dotući da čak i njezin autor s olakšanjem očekuje nj

Robert Townsend

Â

Ako niste zaposleni ne znači da ćete „akumulirati“ svoju sposobnost kako bi je upotrijebili u neka druga vremena. Naprosto (ne)zaposlenost je je stanje vaše (ne)aktivnosti. Ukoliko radna stnaga nije aktivna ona gubi na vrijednosti jer, protokom vremena, „hrđa“. Zamislite!, u proteklih

dvadeset godina bilo „na ugaru“ gotovo 6.000.000 radnik- godina. Imajte u vidu da domaći proizvod iznosi 43 milijarde eura i da ga ostavaruje 1.300.000 zaposlenih. Zaokružimo veličinu društvenog proizvoda na 40 milijarde eura a broj zaposlenih na 1.500.000. Računica pokazuje da smo u proteklih dvadeset godina „izgubili“ 160 milijardi eura. Pri tome nismo cjepidlake i u priču ubrojili prijevremeno umirovljene djelatnike. Potojeći dug od gotovo 70 milijardi eura (70 = 50 milijardi eura inozemnog duga + 20 milijardi eura devizne štednje hrvatskih građana) i unutrašnji dug od gotovo 40 milijardi eura, od kojih se jedan dio nalazi u inozemnom dugu, naprosto ne bi postojali. Imali bi „viška“ 65 milijardi eura. Morate priznati da bi priča bila sasvim drugačija o malim mirovinama, egzodusu mladih obitelji u inozemstvo i demografskoj katastrofi. Nije neka velika pamet zaključiti kako je nezaposlenost vrlo skupa priča. Dosljedna ekonomska politika, teško ju je svrstati u bilo koju ekonomsku školu, temeljena na fisknom tečaju kune u odnosu na euro, učinila je povijesnu štetu i dovela u pitanje smisao i sadržaj Lijepe naše. Tako smo umjesto srednjerazvijene zemlje postali - nerazvijena zemlja i, moguće je, članica kluba nepoželjnih zemalja kako nam to kazuju izbjeglice koje se ne žele zadržati u Lijepoj našoj jer ona nije za njih „obečana zemlja“ i hrle na zapad.

To nam se dogodilo. Međutim, to je tek dio priče. Mnogi nezaposleni tijekom ovih dvadesetak godina nisu radili i stariji su upravo za dvadeset godina. Svakim danom postaju sve ugroženiji, jer im socijalna pomoć nije dostatna kako bi sačuvali minimum ljudskog dostojanstva. Tako imamo pedesetogodišnjake koji nisu radili, a koštaju zaposlene (čitaj: porezne obveznike), i koji vjerojatno nikad neće raditi. Njihovo školovanje predstavlja jalove troškove kako za njih i njihovu obitelj tako i za zemlju u cjelini. Mladi ljudi odlaze „trbuhom za kruhom“ kako bi u tuđini ostvarili povrat svoje investicije u obrazovanje, a država šuti jer joj emigracija smanjuje stopu nezaposlenosti. Usput rečeno, ostaje pitanje što zapravo radimo školujući mlade ljude koje potom prisiljavamo da odlaze u inozemstvo. Istovremeno su nam puna usta kako Lijepa naša nema demografskog rasta pa samim time ni budućnosti. Jednog dana naši pedesetogodišnjaci će ostariti i trebat će im, sukladno načelima srednje eruopskog socijalnog miljea, osigurati kakvu takvu starosnu mirovinu. Znamo da nisu radili i uplaćivali u mirovinske fondove pa će porezni obveznici plaćati dva puta. Najprije jer nisu radili pa su primali socijalnu pomoć, a drugi put kad su ostarili. Tako nerazumna ekonomska politka izravno smanjuje šanse budućim generacijama jer umjesto da izdvajamo sve više u obrazovanje i znanost, mi skromna sredstva trošimo za pokriće socijalnih potreba građana. Tako se stvara krug siromaštva koji, kako se smanjuje gospodarska aktivnost, postaje sve nepodnošljiviji. Tako će današnji mladi koji će imati sreće da rade morati dodatno izdvajati kako bi se zadovoljilo načelo intergeneracijske solidarnosti. Nitko nam ne govori o tim pitanjima. Nikakva statistika ne uzima u obzir navedeno. Â Nitko buduće izdatke ne bilježi u javni dug. Znamo danas da nam je mirovinski i zdravstveni sustav ugrožen, ali nećemo ga mjenjati jer bi „izgubili izbore“. Tako galamimo kako ćemo učiniti ovo ili ono a gori nam pod petama daleko više nego što se to zvanično priznaje. Čini se da smo toliko u strahu da mnogo govorimo kako bi prikrili pravo stanje stvari. Ne bi bilo korektno za to prozivati samo današnju vlast. Jednaku odgovornost snosi i oporba. Ta priča zapravo traje od 4. listopada 1993. godine kada je donesen Stabilizacijski program kojim je vezan tadašnji hrvatski dinar za njemačku marku što, samo po sebi, nije bilo loše. Loše je što se Stabilizacijski program nije „pretočio“ u razvojni program. Tako se više nesmije raditi. Mora se promjeniti politika. Uvjeravaju nas, političke stranke, putem odabranih kandidata za Sabor, kako imaju formulu za rješenje krize, ali nam je neće reći kako je ne bi ukrala konkurencija, pa se izborna nadmetanja svode na prepucavanja i doskoćice.

Razmotrimo problem nezaposlenosti u Lijepoj našoj tako da pokušamo odvojiti procese koji su rezultat globalnih učinaka od naših „kreacija“.

U vrjeme tzv. socijalizma imali smo veliku prikrivenu nezaposlenost. Nisu bili potrebni, a „radili“ su. Poznata je starijim čitateljima uzrećica: „Ne mogu mene oni tako malo platiti kako ja mogu malo raditi“. Interpretaciju uzrećice ostavljamÂ čitatelju. Uz nezaposlenost, niske plaće i Prva naftna kriza dinamizirale su odlazak građanaÂ „trbuhom za kruhom“. Tako smo izvozili, prvenstveno u tadašnju Zapadnu Njemačku, radnu snagu, a za uzvrat smo, putem radničkih doznaka, dobili devize koje su uvijek bile tražena roba na ovim prostorima. Ideoloških problema nije bilo, a moralo ih je biti jer je „najhumaniji sustav na svijetu“ prepustio radnike i građane samoupravljače mrskom neprijatelju - kapitalizmu.

Na žalost, ništa nismo naučili iz prošlosti jer nam se ponovno ponavlja ekonomska emigracija. I dok su krajem šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća emigranti bili prvestveno neobrazovani građani, danas je ekonomskaÂ emigracijaÂ obrazovana, barem formalno. Osim toga emigracija iz sedamdesetih godina prošlog stoljeća bila je privremena jer je obitelj uÂ većem broju slučajeva ostajala u zemlji. Danas se iseljavaju cijele obitelji, „reže se korijen“, pa je izvjesno da će se tek mali dio obitelji vratiti, a famozni transferi, koji i danas popravljaju krvnu sliku platne bilance, će izostati.

Općenito, zaposleni na početku trećeg milenija postaju privilegirani sloj društva. Nezaposlenost će sigurno postati najveći problem u budućnosti. *Welfare state* je mrtva – napuštena, izbrisana, nestala. Jedan kapitalizam, anglosaksonski, pobijedio je drugi, rajnski. Pravo na rad za mnoge će biti tek ustavna natuknica bez smisla i sadržaja, neostvariva. Ovo se ne događa Â zato što je netko zločest već zato što se rad neće moći zbog svoje inferiornosti (neadekvatnosti) uklopiti u tehnološke procese koji se dnevno mjenjaju što obično nazivamo strukturnom nezaposlenošću. A rastuća stopa supstitucije rada kapitalom, automatizacija i robotizacija (roboti su jeftiniji i ne traže veće plaće, a ne štrajkaju), cjelokupnu će sliku samo dodatno dramatizirati. Socijalno društvo će se ubrzano raslojiti na zaposlene i nezaposlene, a tek potom na bogate i manje bogate, odnosno siromašne. Dok jedni u svojoj objesti bacaju hranu, drugi, siromašni, tu istu hranu skupljaju po kontejnerima kako bi preživjeli. Na jednom kraju biti će materijalno osigurani (koji su u stanju pokriti svoj rizik), zapravo lojalni građani koji poštuju vlast (i koji su njezin sastavni dio), a na drugom kraju će biti građani koji su “otpadnici” i koji žive svojim životom (čak izvan ili na samom rubu pravnog sustava zemlje u kojoj žive). Prostitucija, alkohol, droga, bijeg u podzemlje, bijeg iz urbanih sredina, traženje nepostojećeg samo su pojavni oblici tih socijalnih procesa.

Današnja tehnološka revolucija ima daleko veće zahtjeve od rada – sve je manje posla za

nedovoljno obrazovane. Sama tehnologija je kratkoročna i mijenja se u razdoblju od pet do sedam godina. Rad se mora stalno prilagođavati tim sve sofisticiranijim tehnologijama što znači da je vrijeme osposobljavanja rada sve dugoročnije. Ono danas traje cijeli život. Da bi opstao moraš učiti tokom cijelog života! Nadalje, nekadašnja dilema: što proizvoditi nasuprot kako proizvoditi postaje bespredmetnom. Danas je samo bitno što proizvoditi. Primjer Japana je najpoznatija ilustracija. Dok je “oponašao”, dakle, bavio se problemom kako proizvoditi postizao je impresivne rezultate. U svijetu se danas proizvodi u količinama koje nije moguće prodati. Cijene proizvoda i usluga su niske i nedokučive europskim socijalnim standardima pa se proizvodnja seli na istok. Danas Kini konkurira Bangladeš.

Tržište, tržište, tržište zagovaraju najrazvijeniji (u vrijeme Davida Ricarda to je bila Velika Britanija i njegova poznata teorija komparativnih prendosti koja i danas vlada svijetom) putem IMF-a, World banka, WTO-a, Evropske unije, SAD-a, Japana, itd. Upravo je Kina, prihvaćajući u najbrutalnijoj formi neoliberalizam, koji nisu mogli najrazvijenije zemlje ni u snu zamisliti (naročito ne Milton Friedman),Â uspostavila čudesno učinkovito gospodarstvo, nezabilježeno u povijesti. Razvijeni se bune na darvinistički pristup kineskog upravljanja gospodarstvom zaboravljajući da su taj princip sami postavili na pijedestal nedodirljivosti. Socijalno odgovorni građani svjesni pogubnosti profitnog odnosa, na globalnoj razini - što znače nerazvijeni i koja je uloga nerazvijenih u današnjoj priči kapital odnosa? - svojim demonstracijama pokušavaju poslati poruku o pogubnosti tržišta kao takvog; tržišta u kojem nema mjesta socijalnoj senzibilnosti, dakle, odgovornosti jednih za druge. Već je Keynes govorio o mogućim blagodatima tržišnog načina privređivanja. Govorio je kako će se siromaštvo iskorijeniti, kako će se smanjiti radno vrijeme i povećati dokolica, kako će razvoj osloboditi Čovjeka. Nije Keynes bio revolucionar, ali je Keynes bio socijalno odgovoran filozof koji je svojim ekonomskim genijem vidio moguću budućnost čovječanstva. Da je tome tako potvrđuju zlatne godine kapitalizma, od 50 – 70-tih godina prošlog stoljeća, kada se je smanjivao raspon dohodaka i bogatstva upravo pod utjecajme lodra Keynesa.

„Kvaka 22“ zove se Milton Friedman koji je izvršio kontrarevoluciju. Na krilima neoliberalizma, Friedman i njegovi apostoli, dinamizirala se globalizacija u pravcu sve većeg seljenja kapitala u manje razvijene zemlje koje su imale zadovoljavajuće obrazovanu radnu snagu. Znanje i financije su ostajale u razvijenim zemljama. Tako, s jedne strane, nerazvijene se zemlje takmiče koja će od njih privući strane investicije, a, s druge strane, sindikati u razvijenim zemljama postaju nevažni jer štrajkovi više nisu rješenje. Oni nemaju pregovaračku sposobnost! U razvijenim zemljama raste armija nezaposlenih pa se mijenja tzv. prirodna stopa nezaposlenosti najprije od 3 na 5%, da bi se kasnije tvrdilo kako svaka zemlja ima svoju prirodnu stopu nezaposlenosti, ma što to značilo. Broj siromašnih raste iz dana u dan. Međutim, njihova nezaposlenost nije samo njihova tragedija. Njihova nezaposlenost je tragedija cijele obitelji. Država umjesto da aktivno doprinosi razvoju postaje institucija za socijalno zbrinjavanje siromašnjih – Adam Smith je državu nazvao noćnim čuvarom. Tako proračuni postaju socijalni ali nedovoljni da zaštite minimalni standard nezaposlenih. U tim i takvim uvjetima posebno plaćaju djeca kojima je onemogućen normalan razvoj. Umjesto da se obrazuju i tako pripreme

za život, njihovo se obrazovanje srozava na razinu koja je neprihvatljiva suvremenim potrebama. Tako umjesto resursa postaju problem koji se povećava iz dana u dan. Ubrzo dolazi do napuštanja moralnih i etičkih načela, stvaraju svoju kulturu koja ima za cilj sakriti od njih samih svu tragediju u kojoj su se našli. Povećanje socijalne naknade, kako bi se amortizirao eventualni socijalni bunt obespravljenih građana, rezultira smanjenjem sredstava za obrazovanje i zdravstvenu zaštitu, te dramatizira stanje u mirovinskom sustavu. Država u razvijenim zemljama postaje vatrogasac koji moli „svoje“ multinacionalne korporacije da ne napuštaju nacionalne granice. Međutim, kapital odnos ima svoju filozofiju i funkcionira sukladno svojem određenju. Kriza iz 2007. godine pokazala je kako država ispostavlja račun poreznim obveznicima kako bi spasila financijski sustav. Prikriva se da su porezne reforme od osamdesetih godina naglašeno u funkciji kapital odnosa. Zapravo siromašni građani plaćaju poreze kako bi država zadržala financijske i industrijske močnike u zemlji.

Umjesto društva jednakih šansi, američki ideal, razvijene zemlje postaju enkalave bogatih u koje će kad tad nahrupiti siromašni i obespravljeni. Već danas svjedočimo tektonskim pomacima. Izbjeglice iz Sirije i afričkih zemalja trenutno su na naslovnicama svih vijesti. Međutim, slična priča stalno se događa na granici SAD-a i Meksika. Cijela Južna Amerika pokušava se domoći blagodati koje pruža SAD. Iako ni u SAD-u ne teče med i mlijeko ipak je stanje daleko bolje nego u zemljama iz kojih bježe. Veliki migracijski valovi su budućnost.

Hrvatska je mala i općenito nevažna zemlja, statistička greška, u svijetu. Međutim, za njezine građane Hrvatska je izbor i otuda rastuća nelagoda zbog odlaska mladih. Hrvatska je od svoje samostalnosti vodila politiku koja nije vodila brigu o zaposlenima. Što više u vrijeme rata i besmislene privatizacije otkazi i umirovljenja su se dijelili „šakom i kapom“. Produktivnost hrvatske industrije se povećava, ali broj zaposlenih u industriji najboljem slučaju stagnira ili se smanjuje. Prvi i najveći zadatak države je povećati zapošljavanje kako bi građanima Lijepe naše vratili ljudsko dostojanstvo. Postojeća politika u kojoj država sve više uzima od zaposlenih kako bi pomogla nezaposelnima vodi u nepodnošljivo stanje koje će postati dramatično, u socijalnom pogledu, kada bude još više nezaposelnih, penzionera i radnika koji ne primaju plaću. Naprosto moramo smanjiti udio države kako bi poduzetnici lakše disali i pokrenuli gospodarski ustroj koji očito ne funkcionira zahvaljujući, recimo pomalo pomodarski, državnom menadžmentu.

Valja identificirati da razvijene zemlje imaju visoke dohotke i niske stope nezaposlenosti, dok manje razvijene zemlje imaju niske plaće i visoke stope nezaposlenosti. Nema nikakve tajne zašto je tome tako. Razvijene zemlje imaju uređeni društveni, pa samim time i gospodarski sustav, koji ne mjenja svake četiri godine. Njihovi zakoni traju desetljećima, a naš od jedne do druge sjednice Sabora. Ono što je naročito važno, razvijene zemlje smatraju obrazovanje i znansot strateškim investicijama; za nas su orbrazovanje i znanost proračunski troškovi.

Nezaposlenost je vrlo opaka bolest. Na žalost ona je istovremeno i rastuća bolest. U kratkom roku valja poduzeti odlučne mjere kako bi se smanjio broj radnih sati u tjednu i tako otvorila mogućnost novog zapošljavanja. Svaki oblik zapošljavanja, figurativno rečeno u trajanju jednog sata, valjalo bi podržati svim mjerama ekonomske politike. Posebno imam u vidu povećanje neoporezivog dijela dohotka i značajno smanjenje poreznih stopa. Naprosto nije normalno da visina plaće od 10.000 „ulazi u zadnji porezni razred“. Kako sve duže živimo potrebno je produžiti radni vijek i zamjeniti postojeći mirovinski sustav sustavom koji će biti temeljen na solidarnosti. Upravo sam zato protiv oporezivanja imovine. Na kraju, dragi čitatelju, predlažem da se svaka vlada ocjenjuje po broju zaposelnih. Samo rast zaposlenosti zaslužuje povjerenje i novi mandat. Kako na državnoj tako i na lokalnoj razini.